

ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK KÖKENLİ ANNELERİN EBEVEYNLİK TUTUMLARI PARENTAL ATTITUDES OF TURKISH MOTHERS WHO ARE LIVING IN GERMANY

Damla PEKTAŞ*
Haktan DEMİRCİOĞLU**

Öz

Ebeveyn tutumları, anne babanın çocuğuyla nasıl iletişim kurduğunu, çocuğunun davranışları karşısında nasıl tepki verdiğini, anne baba arasındaki tavır tutarlılığının ne şekilde yapılandığını ve aile bireylerinin birbirine yaklaşımlarının nasıl olduğunu ortaya koyan bir durumdur. Nitel yöntem ile tasarlanan bu araştırmada Almanya'da yaşayan Türk kökenli annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Almanya'nın Berlin eyaletinde bulunan ve çocukları çok kültürlü bir yuvaya devam eden 12 Türk kökenli anne oluşturmuştur. Araştırmaya dahil olan annelerin baskın çocuk yetiştirme tutumlarının ortaya konulabilmesi amacıyla sıcaklık, "saldırganlık", "ihmal", "ayrışmamış ret" ve "kontrol" temaları üzerinden her biri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, Türk kökenli annelerin baskın ebeveyn tutumunun "demokratik-hoşgörülü tutum" olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan annelerin tutumlarının içinde yaşadıkları kültürden oldukça etkilendiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Tutumları, Türk Kökenli Anneler, Farklı Kültürler, Anne Çocuk Etkileşimi.

Abstract

Parent attitudes are a way of communicating how your parents communicate with your child, how your child responds to your behavior in a contemporary manner, how your parents are dying, and how family members approach each other. This research, which is designed by qualitative research method, aims to examine the parental attitudes of the mothers living in Germany. The study group was composed of 12 Turkish mothers who are living in Germany. In-depth interviews have been conducted with each of them through the themes of warmth, aggression, neglect, undifferentiated rejection, and control to enable the attending mothers involved in the study to demonstrate dominant parenting attitudes. Involved could be revealed. As a result, it became clear that the dominant parental attitude of Turkish mothers was "democratic-tolerant attitude". It was also found that the attitudes of the participating mothers were influenced by the culture they lived in.

Keywords: Parental Attitudes, Turkish Mothers, Different Cultures, Mother-Child Interaction.

1. GİRİŞ

Sistem perspektifine göre aile bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, bireysel aile üyelerinin ve aile bütününe ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş kompleks bir yapı olarak tanımlanır. Sağlıklı ailenin fonksiyonları şöyle sıralanmaktadır: duyguları paylaşma, bireysel farklılıkları kabul etme, ilgi ve sevgi duygularının gelişimi, işbirliği, mizah duygusu, yaşamı sürdürmek ve güvenlik için temel ihtiyaçların karşılanması, problem çözme, geniş bir felsefi düşünce, taahhüt ve takdirdir (Nazlı, 2009).

Ebeveyn tutumları, anne babanın çocuğuyla nasıl iletişim kurduğunu, çocuğunun davranışları karşısında nasıl tepki verdiğini, anne baba arasındaki dinamiğin nasıl olduğunu ve aile bireylerinin birbirine yaklaşımlarının nasıl olduğunu ortaya koyan bir durumdur. Bunlara bağlı olarak, bireyin kendisine/başka insanlara/olaylara bakış açısı, sorun çözme becerisi, kişilik özellikleri, ruh yapısı, olaylara/kişilere yönelik tavırları oluşmaktadır. Ebeveyn tutumlarının sağlıklı olabilmesi için, öncelikli olarak anne babanın ruh sağlığı yerinde, kendisiyle barışık kişiler olmaları ve birbiriyle sevgi ve saygı çerçevesinde yaşam sürdürüyor olmaları gerekmektedir. Anne-baba-çocuk arasındaki ilişkilere dayanarak, anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının şekli belirlenmektedir. Ebeveyn tutumları; Aşırı baskıcı ve otoriter tutum, Aşırı gevşek tutum, Dengesiz ve tutarsız tutum, Aşırı koruyucu tutum, İlgisiz ve kayıtsız tutum, Güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum olmak üzere 6 başlık altında ele alınmaktadır.

Aşırı baskıcı ve otoriter tutum: Aşırı baskıcı ve otoriter tutuma sahip anne babalar, her şeyin kurallara bağlı olmasını ve bu kurallara sorgulamadan uyulmasını beklemektedir. Bunun için evde anlayışsız, hoşgörüsüz ve katı bir tutum hakimdir. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuğun kuralları sorgulamamasını ve kurallara uyması konusunda, çocuğun korkması gerektiğini düşünmektedir. Çocuklarının istedikleri davranmamalarına karşılık sık sık ceza yöntemine başvurmaktadırlar.

* Arş. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü.

** Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Aşırı gevşek tutum: Aşırı gevşek tutumun hakim olduğu aile, çocuk merkezci aile olarak adlandırılmaktadır. Anne babanın gevşek bir tutum içinde olması, çocuklarının yanlış davranışlarının sonuçlarına katlanmasına izin verememesi anlamına gelmektedir. Böyle bir ortamda çocuk, ailede sözü geçen tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri sorgulamadan uymaktadırlar. Başka bir deyişle aşırı gevşek tutumda kurallar ve sınırlar yoktur. Bu durumda çocuğun ne zaman, nerede, ne yapacağını ve nasıl davranacağını tahmin etmek zordur.

Dengesiz ve tutarsız durum: Dengesiz ve tutarsız tutumun hakim olduğu yerlerde disiplin tamamen yok değildir ancak ne zaman veya nerede uygulanacağı belirsizdir. Anne babanın tutumu aşırı hoşgörü ile sert ceza arasında gidip gelmektedir. Bu nedenle, çocuk hangi davranışın nerede ve ne zaman istenmediğini önceden kestirememekte ve davranışlarını anne-babanın tutumuna göre ayarlamaktadır.

Aşırı koruyucu tutum: Anne babanın önemli görevlerinden biri, çocuklarını dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korumak ve kontrol etmektir. Ancak aşırı koruyucu tutumda bu koruma ve kontrol çocuğun gelişimini olumsuz etkileyecek derecede yüksektir. Bu tutuma göre çocuğun bağımsızlaşması ve kendi kendine yeni tecrübeler edinmesi zordur.

İlgisiz ve kayıtsız tutum: Anne babanın çocuğu yalnız bırakma, görmezlikten gelme şeklinde dışladığı tutumu ifade etmektedir. İlgisiz anne baba çocuğunu ihmal etmekte, hatta psikolojik açıdan reddetmektedir. Çocuğun ilgi ve gereksinimlerinden habersiz olmakta ve ne zaman, nerede, ne yaptığı ile ilgilenmemektedir. Anne babanın bu ilgisiz tutumunu sezen çocuğun, onun ilgisini çekmek amacıyla göze batacak hareketler sergilemesi olasıdır.

Güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum: Bu tutumda, evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Bu sınırlar içerisinde çocuk özgürdür ve söz hakkına sahiptir. Demokratik tutum içerisinde, çocuğun isteklerinin göz önünde bulundurulması ve gerektiğinde görüşünün alınması söz konusudur. Bu tutuma sahip anne babalar, çocuğa davranışları ile ilgili geribildirimde bulunmakta ve çocuğun olumlu davranışlarını desteklemektedirler (Aksoy, 2016).

Aile ortamı, ebeveynin çocuğa ilişkin duygu ve düşünceleri, çocuğa ilişkin beklenti ve inançları, ebeveynlerin değer verdikleri ve çocuklarında görmek istedikleri özelliklerin yanı sıra içinde yaşanan kültür de ebeveynlik tutumlarını etkilemektedir (Akt: Özyürek vd., 2016; Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2009). Yapılan çalışmalarda, disiplin, sorumluluk, bağımsızlık, sosyalleşme vb. pek çok alanda anne baba tutumlarının kültürden kültüre farklılaştığı görülmektedir. Kültürel bakımdan birbirinden farklı olan grupların, çocuklarına cevap verme ve onları destekleme biçimlerinin farklılaşmasına neden olan birtakım farklı eğitim inançlarının olduğu görülmüştür (Sonnenschein ve ark. 1996). Başka bir çalışmada İngiliz kökenli Amerikan annelerin çocuğun bağımsızlığını desteklemeye yönelik bir tutum sergiledikleri; buna karşılık Porto Riko'lu annelerin itaate daha fazla önem verdiği bulunmuştur. Amerikan kültüründe bireysellik, batılı olmayan diğer toplumlarda ise birbirine bağlılık, diğerleri ile ilişkilerine önem verme görülmektedir. (Akt: Özyürek vd., 2016; Aksoy, 2005: 335).

Değişen yaşam koşulları aile yapısını ve anne-baba tutumlarını da etkilemektedir. Farklı toplumlarda anne babanın çocuk yetiştirme tutumları arasında farklılıklar olması, kültürel değerlerle açıklanabilir. Günümüzde küreselleşme nedeniyle farklı kültürden birey ve aileler bir arada yaşamakta ve ister istemez birbirlerinden etkilenmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2015).

2. YÖNTEM

Araştırmada Almanya'da yaşayan Türk kökenli annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmaya dahil olan annelerin baskın çocuk yetiştirme tutumlarının ortaya konabilmesi amacıyla her biri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede çalışma, nitel araştırma yöntemi ile tasarlanmıştır. Nitel araştırma, bir konuda kişilerin duygularını, değerlerini ve görüşlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür. (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.1. Çalışma grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çocuğu, Almanya'nın Berlin eyaletinde bulunan çok kültürlü eğitim veren bir yuvaya devam eden 12 Türk kökenli anne çalışma grubunu oluşturmuştur.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, ebeveyn kabul-ret kuramı ve farklı bir kültürde ebeveyn olma felsefesi temel alınarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiş beş tema ve 17 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formu kullanılmıştır. Formda, "sıcaklık", "saldırganlık", "ihmal", "ayrışmamış ret" ve "kontrol" temaları yer almıştır.

2.3. Veri Toplama Süreci ve Analizi

Çalışmaya katılmaya gönüllü olan Türk kökenli annelerle çocuklarını yuvaya bıraktıkları veya yuvadan aldıkları bir zaman diliminde görüşülmüştür. Görüşmeler yaklaşık olarak 45 dakika sürmüş ve her bir görüşme araştırmacı tarafından not tutularak kayıt altına alınmıştır. Veriler, Haziran 2017-Eylül 2017 tarihleri içerisinde toplanmıştır. Görüşme kayıtlarının incelenmesinde, içerik analizinden yararlanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan her bir anneye bir kod verilmiştir. Örneğin A1, ilk görüşme yapılan anneyi temsil etmiştir. Daha önceden temaları belli olan görüşme kayıtları araştırmacılar tarafından incelendikten sonra temaları içerisinde kategorilere ayrılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, çalışma grubu ile daha önceden belli temalar üzerinden yapılan görüşmelerden elde edilen veriler incelenmiştir. Ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesine yönelik olarak "sıcaklık", "saldırganlık", "ihmal", "ayrışmamış ret" ve "kontrol" temaları üzerinden belirlenen sorulara verilen cevaplar ele alınmıştır.

Tema 1: Sıcaklık

Bu tema başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarıyla olan iletişim yöntemleri ve çocuk bakımında ağırlıklı sorumlu olan ebeveyn kategorilerine yönelik değerlendirmeler ele alınmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan 12 annenin 10'u çocuğu ile herhangi bir konuda iletişim kurarken karşılıklı olarak anlaşılmaya özen gösterdiklerini bunun için çocuğun yaşına uygun açıklama yapma, çocuğun kendisini anlayıp anlamadığına dair geri bildirim alma, göz seviyesine inme, anlaşılır ve sıcak iletişim kurma yöntemlerini izlediklerini belirtmişlerdir. Annelerin 7'si çocuğuyla iletişim kurarken göz kontağı kurmaya özen gösterdiğini, 7'si çocuğu ile sakin, yumuşak ve agresiflikten uzak bir üslupla konuştuklarını belirtmiştir. Anneler çocuklarıyla iletişim durumlarını belirtirken bu durumu A2 "Sakin konuşmaya, göz göze bakmaya, boyunun seviyesine inmeye çalışırım, söylediklerimi gözünün içine bakarak söyler anlamasına çalışırım." A5 "İlk etapta gözüne bakmaya özen gösteririm, göz kontağı çok önemli, karşı taraftan da aynısını beklerim. Konuşurken onun seviyesine inmeye çalışıyorum iki insanın aynı düzeyde konuşabilmesi, iki insanın iletişimde eşit hissetmesi önemlidir. Sevgi ile konuşuyorum, çocuk dilinde konuşmaya çalışırım o yaşlarda buna özen gösteririm." A11 "Genelde göz göze gelmeyi dikkat ederim. Ona söylediklerimi anlayıp anlamadığını, ne demek istediğimi soruyorum. Söyleyip konuyu kapatmıyorum." Gibi ifadeler kullanmışlardır. Ayrıca, çocuğun anlatmak veya paylaşmak istediği bir durum olduğunda annelerin neredeyse hepsi çocuklarını çekinmeden bir şeyler anlatabilmesi konusunda rahatlattıklarını ve cesaretlendirdiklerini belirtmişlerdir. Annelerin bir kısmı bunu yaparken çocuğa sorular sorarak anlatmak istediği konuyu dolaylı olarak anlatmasını sağlarken bir kısmı ise kızacak veya çekinecek bir durum olmadığına dair çocuklarını rahatlattıklarını ifade etmişlerdir. A11 "Ben sorarım anlatmak istediği bir şey var mı diye. Hareket ve duruşlarından sezdiğimi söylerim ve anlatmak istediği bir şey varsa benimle her zaman paylaşabileceğini belirtirim." A12 "Sorarım, karşıma oturturum, ona o rahatlığı sağlarım, bir şekilde ona söylemek istediği şeyi söyletirim ama tedirgin etmeden rahatlatarak yaparım bunu." A8 "Ona yardımcı olmaya çalışırım bana gelmesine engel olan nedir? Tepki verir mi diye mi korkuyor kızarım vs. diye mi? Çocuğum benimle her şeyi paylaşabilmeli; özellikle kötü şeyleri anlatmasını isterim. Öbür türlü zaten paylaşımımız var. Onu cesaretlendiririm bana anlatabilmeli."

Sıcaklık teması altında incelenen bir diğer kategori olan "Çocuk bakımında ağırlıklı sorumlu olan ebeveyn" başlığı altında çalışma grubundaki annelerin görüşleri alınmıştır ve örneklem grubundaki annelerin çoğunluğu çocuk bakımındaki birinci dereceden sorumlu kişinin anne olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşün nedenlerini bir kısmı geleneksel ve kültürel kodlarla açıklamıştır; bir kısmı ise babaların çocuğa bakım verme konusunda yeterli donanım ve yeteneğe sahip olmamasına bağlamıştır. Anneler bu kategoriye yönelik olarak A2 "Evet anne sorumludur; çünkü kadınlar birçok alanda daha duyarlı bakım, gıda, her türlü konuda daha özverili olabiliyorlar. Erkeklerin kendilerine bile hayrı yok o yüzden ☺)) anneler daha içgüdüleri ile yaklaşıyorlar her şeye." A3 "Maalesef öyle. Ben zaten ayrı olduğum için tek başıma büyüttüm. Ama burada özellikle Türk ve Arap kültüründe gördüğüm kadarıyla çocuğa bakmak annenin görevi gibi." Gibi ifadeler kullanmışlardır.

Tema 2: Saldırganlık

Bu tema başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarıyla yaşadığı problemlerde izlediği yol ve yöntemler ele alınmıştır. Annelerin çocuklarıyla çatışma yaşadıklarında yarısının verdiği ilk tepkinin bağırma ve kızma; ancak ardından pişman olma, özür dileme, sarılma ve konuşma gibi tepkiler oldukları öğrenilmiştir. Annelerin diğer yarısı ise yaşadıkları herhangi bir problemi doğrudan konuşarak çözme yöntemini tercih ettiklerini belirtmiştir. Bir kısmı ise hem kendisi için hem çocuk için ortamdan uzaklaşp

sakinleşmeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir. Birkaç anne ise çocuğun dikkatini başka bir yöne çekmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Çocuklarıyla farklı bir ortamda sorun yaşadıklarında ise genelde çocuğu o ortamdan çekip konuşmayı ya da eve döndüklerinde bu konuyu birebir konuşmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Annelerin hemen hemen hepsi problemleri eninde sonunda konuşarak çözüme ulaştırdıklarını ifade etmişlerdir. Ödül ve ceza konusunda ise, annelerin özellikle ödülü etkili ve motive edici buldukları ancak dozunda ve uygun şekillerde kullanılması gerektiğini; cezanın da yerine göre mola veya koşullu olarak bir şeyden mahrum bırakma şeklinde kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Birkaç anne ise cezanın çocuklar için uygun bir yöntem olmadığını ve cezaya kesinlikle karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Buna yönelik olarak çalışma grubundaki anneler A5 "İlk sinirlendiğim anda çoğu zaman sesimi yükseltirim ama dövmem. Ondan sonra oturup kendisi ile konuşurum ve sesimi çok yükselttiysem özür diliyorum. Onun ilk anda verilen bir tepki olduğunu açıklarım sonrasında normal bir şekilde konuşurum." A7 "Aslında bunu çok yaşadık. Akrabalarımızın yanında vs bir problem olduğunda olay daha çok büyüyor. Bu yüzden onu odadan çıkarıyorum başka bir yere alıp gel seninle bir şey konuşacağım deyip götürüyorum." A12 "En iyi yöntem konuşmak, konuşarak çözüyorum." A2 "Ödüllendirmek güzel bir şey ama çikolata ile sekerle olan bir şey değil. Mesela bu akşam sana 1 değil 2 masal okurum diyerek ödüllendiririm. Ya da sevdiği bir yemeği yapacağımı söylerim, illa yiyecek olacaksa. Oyuncak olacaksa da bu bir kitaptır bence. Her zaman değil ama eğer gerçekten o an başka bir çözüm üretmiyorsan çocuk başka hiçbir şeyden tatmin olmuyorsa olabilir. Cezaya karşıyım. Küçük çocuklarda ceza olmamalı, travma olabilir, anlamayabilir nedenini. Cezanın boyutuna bakmak gerekir belki. Şey olabilir belki şurada 1-2 dk oturman gerekir diyebilirsin." Gibi ifadelerle yer vermişlerdir.

Tema 3: İhmal

Bu tema başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarını günlük yaşam koşuşturmasında ihmal edip etmediklerine dair görüş ve düşünceleri ele alınmıştır. Çalışma grubundaki annelerin büyük bir kısmı çocuklarına yeterli ve/veya kaliteli zaman ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Annelerin ifadelerine göre bunun sebeplerinin başında ev işleri, misafir ağırlama, çocuğu tek ebeveynli büyütme gibi durumlar gelmektedir. Çalışma grubundaki annelerin çoğu çocuk için zaman ayırmanın farkında olup çocuklarına ayırdıkları vaktin daha fazla ve nitelikli olması gerektiğini vurgulamışlardır. Birkaç anne ise çocuklarına yeterli ve kaliteli vakit ayırdıkları, zaten tüm hayat programlarını onlara göre ayarladıklarını ifade etmişlerdir. Buna yönelik olarak anneler A3 "Bazen oluyor. Evde fark ediyorum. Yuvedan alıyorum, ev işine koyuluyorum onu o sırada ihmal ettiğim oluyor. Yapmamaya çalışıyorum ama rutin." A7 "Düşünüyorum, ev işlerinden dolayı. Daha çok vakit geçirmek istiyorum kendime kızıyorum. Vakit derken kaliteli vakit. Oyun oynarken kafam başka yerdeyse bu onun hiç hoşuna gitmiyor. Oyuna kendimi vermediğimde anlıyor ve duygularını ifade ediyor benimle ilgilenmiyorsun beni sevmiyorsun gibi." A11 "Düşünüyorum, tamamen kişisel bir şey. Hafta içi olmuyor da hafta onu örneğin misafir geleceği zaman ilgilenmediğimde akşam olunca üzülüyorum pişman oluyorum, keşke misafir ağırlayacağıma çocuklarını parka götürseydim diye." Gibi ifadelerle yer vermişlerdir.

Tema 4: Ayrışmamış Ret

Bu tema başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarını diğer çocuklarla kıyaslayıp kıyaslamadığı ve çocuklarının genel özelliklerinden memnun olup olmadıklarına dair görüş ve düşünceleri ele alınmıştır. Çalışma grubundaki annelerin yarısı çocuklarını başka çocuklarla karşılaştırıp kıyaslamayı uygun bulmadığını belirtip her çocuğun kendine özel ve farklı kapasiteleri olduğunu vurgulamışlardır. Çalışma grubundaki annelerin kalan yarısı ise çocuklarını diğer çocuklarla ara ara gelişimsel özellikler açısından kıyasladıklarını kabul edip bunun daha çok yaşatlarının gelişimsel durumlarıyla ilgili bilgi almak amaçlı olduğunu ve çocuklarına hissettirmeden yaptıklarını veya çocuğun yaşının gerektirdiği ve yapabileceği bir beceri konusunda cesaretlendirmek için yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bir anne ise kendisinin kıyaslamadığını ancak aile büyüklerinin bunu yaptıklarını belirtmiştir. Çalışma grubundaki annelerin çocuklarıyla ilgili özelliklerden genel olarak memnun oldukları ancak birkaç özelliğini değiştirmek isteselerdi bunların başında inatçılık, kaygılı olma, mızızlık, alınganlık ve duygusallık geldiği ortaya çıkmıştır. Çalışma grubundaki annelerin bir kısmı ise yine her çocuğun özel ve olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. A1 "Kıyaslama değil de bilgi almak amaçlı diğer annelerle konuşuyorum. Uyuyor mu nasıl yiyor, konuşuyor mu kıyaslama değil de fikir alışverişi." A2 "Yüzüne karşı değil ama yapıyorum. Benim kızım örneğin yaşlılarından ileri ama sportif araçlara ve oyunlara bir ilgisi yok. Örneğin kaydırak, bisiklet vs. ama bunu da biraz biz engelledik aman düşersin vs. ama bu konuda sportif faaliyetler konusunda kıyasladığım oldu." A5 "Çocuğumu başkalarıyla karşılaştırmıyorum onu kendi içinde kendi kapasitesi ölçüsünde kendi kendisi ile karşılaştırıyorum. Kendisinin neler yapabileceğini biliyorum, örneğin top oynarken isteksiz görüyorsam başkası ile bak bu iyi oynuyor gibi karşılaştırma

yapmıyorum bunun yerine bak sen yapabiliyorsun ben seni biliyorum diye içindeki potansiyeli ortaya çıkarmasını sağlıyorum. Çünkü biliyorum ki iyi oynuyor.” A7 “Bazen inatçı oluyor dolayısıyla öfkeli istediği şeyler olmadığında bunu değiştirmek isterdim. Sebebi de ilk çocuk ilk torun. Biraz şımartılan bir çocuk oldu. Şimdi kardeşi doğunca ve kuzenleri de bir boşlukta hissettiği kendini. O ilgiyi tekrar istedi ama şimdi alıştı.” A8” İstemem onu değiştirmek, belki ileride ciddi sorunlarımız olur böyle düşünebilirim ama hiç öyle düşünmedim. Onlar bana özel geldi bu dünyaya kimse mükemmel değil insanlar artıları eksileri ile var. Memnunum çocuklarımdan.”

Tema 5: Kontrol

Bu tema başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarını kontrol etme biçimleri, zaman sınırlamaları, arkadaşları ve çevresi hakkında bilgi sahibi olma, kural koyma ve ikna yöntemleri ile ilgili görüş ve düşünceleri ele alınmıştır. Çalışma grubunu oluşturan annelerin büyük bir kısmı çocuk yetiştirirken dozajında bir disiplin olması gerektiğini çünkü çocuğun birtakım şeyleri kendi kendine düşünemeyeceğini ve yönlendirilmeye ihtiyacı olduğunu, zamanla kontrolün esneyebileceğini savunmuşlardır. A2 “Kontrol sağlıklı bir şekilde olmalı. Çünkü bize onlar emanet. Hatalar yapmalarını istemeyiz tabi hatalarıyla öğrenecekler ama sizin onu ayarlamamız lazım. Küçük çocuklarda tabi daha çok biraz ilerleyince ipleri gevşetmek lazım.” Aynı zamanda bu kontrolün çocuğu kısıtlayıcı olmamasının, yerine göre çocuğun yararına olacak şekilde olması gerektiğini ifade etmişlerdir. A11”Kontrol etmeli. Oturmamış sonuçta karakter onu nasıl yönlendirirsen ne öğretirsen (belki belli bir yaşa kadar) ona yardımcı olabiliriz. Çocuk ne yaşarsa onu yaşamaya devam edecek.”

Çalışma grubunu oluşturan anneler çocuklarına dışarı çıktıklarında zaman sınırlaması koyduklarını bunu çoğunlukla karşılıklı anlaşarak ve güven oluşturarak belirlediklerini; akşam eve geç gelme konusunda ise yine ortak bir saat belirlenmesi gerektiğini ve nerede kimlerle olduğu konusunda bilgilendirilmek istediklerini belirtmişlerdir. A2 “O neden geç gelmesine bağlı bence. Şimdi anne çok güzel bir ortamımız var der o zaman derim tamam kal biraz daha. Ve onu birkaç kez denerim bakalım kendi kendini kontrol edebiliyor mu bir müsaade ederim kendi zamanını bulmaya.” A3 “Nereye gitmek istediğini ve neden geç gelmek istediğini sorarım bana uygun olursa ve bilirsem nereye gideceğini izin veririm ama her zaman olmaz, öğrenmesi lazım bunu da.”

Çalışma grubunun oluşturan annelerin tümü bu kontrol ve sınırlamaların cinsiyet fark etmeksizin yaşa göre ayarlamasının yapıldığını görüşlerine eklemişlerdir. Anneler ev içinde çok kısıtlayıcı olmamakla beraber birtakım kuralların da olması gerektiğini belirtmişlerdir. A5 “Evet. Yaşına göre. Biz ebeveyn olarak ondan sorumlu olduğumuz için, burada kanunlara göre çocuklar belli bir saatte evde olmalıdır ve kanunen bu benim sorumluluğum altında. Ne zaman ki kendi evine çıkar o zaman istediğini yapar ama bizimle yaşadığı sürece bizim evin kurallarına uymalıdır.” A6 “Kurallar olmalı. Çocuk küçük olduğu için kurallara ihtiyacı vardır hata yapmaması için.”

Ayrıca çalışma grubunu oluşturan tüm anneler çocuklarının arkadaşları ile tanışmak istediklerini söylemişler ve özellikle yakın arkadaşları çocuklarının hayatlarında yer tutan ve hayatlarına etki eden bir unsur olarak gördüklerini bu yüzden önemsediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda anneler A6 “Tanırım, tanımak isterim, çocuğun arkadaşlarından ne aldığı önemli çünkü.” A12 “Tanımak isterim, tanımam lazım, tanımam konuşurum. Bir arkadaş bir hayatı etkilemede çok önemli bir etken.” Gibi ifadelerle yer vermiştir.

Çalışma grubunu oluşturan annelerin çocuklarını istemedikleri bir duruma zorlama konusunda verdikleri cevaplar ise gerekli durumlar dışında onları istemediği bir şeye zorlamamak şeklinde olmuştur. Buna yönelik olarak çalışma grubundaki anneler A8 “özellikle hiç zorlamadım istemeye bir şeye çünkü çocuklarda ısrar ters tepiyor.” A1” Bazı yerlerde zorluyorum. Duruma göre değişir; dışarı acil çıkmamız gerekiyor altını değiştirme ya da kıyafet değiştirme bunu yapıyorum ama yemek yemek istemediğinde zorlamıyorum nasılsa acıkınca yer.” A2 “Ona çok dikkat ediyorum. Bu çok önemli bir soru benim için. Çünkü her zaman kendini savunacak bir özgüvene sahip olmasını istiyorum. Zorlamıyorum, zorladığım şu şekil eğer kendisine zarar verecek bir şeyse net bir şekilde kimi zaman sert bir ses tonu ile bunu belirtiyorum. Örneğin bir yerde kola gördü kolayı içmemesi lazım o zaman söylüyorum mesela, ya da ufacak çocuklar yerleri yalıyorlar, yalamasın yani ☺ Bunların dışında eğer çocuk ince giyinip çıktıysa sorarım “üşüyor musun” hayır derse bir bakarım tenine bakarım üşümüyor onu giyinmeye zorlamam. Ya da aç değilim derse yemek yemeye zorlamam bu sefer inada biner acıksa bile yemek yemek istemez çünkü.” Gibi ifadelerle yer vermişlerdir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Almanya’da yaşayan Türk kökenli annelerin çocuklarına karşı tutumlarının incelendiği bu çalışmada, anne baba tutumları sıcaklık”, “saldırganlık”, “ihmal”, “ayrışmamış ret” ve “kontrol” temaları üzerinden ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Çalışma grubundaki annelerin genel olarak çocuklarına karşı tutumlarının güven verici, destekleyici ve hoşgörülü bir tutum çerçevesinde şekillendiği belirlenmiştir.

Sıcaklık teması başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarıyla olan iletişim yöntemleri ve çocuk bakımında ağırlıklı sorumlu olan ebeveyn kategorilerine yönelik değerlendirmeler ele alınmış olup sonucunda annelerin çoğunluğunun çocuklarıyla anlaşılır ve sıcak bir iletişim kurdukları ortaya çıkmıştır. Annelerin en sık kullandığı iletişim stratejilerinin ise göz seviyesine inme ve bunu takiben çocuğun yaşına uygun açıklama yapma, çocuğun kendisini anlayıp anlamadığına dair geri bildirim alma stratejilerinin geldiği ortaya çıkmıştır. Yine annelerin büyük bir kısmı çocuklarıyla iletişim kurarken sakin, sevgi dolu, yumuşak ve agresiflikten uzak bir üslupla konuştuklarını vurgulamışlardır. Bu sonuca dayanarak çalışma grubundaki annelerin yüz yüze iletişim, iletişim için yeterli zaman, iletişimde sevginin ifade edilmesi, empati kurma, etkili dinleme-anlama vb. etkili iletişim stratejilerini (Önder, 2007) doğru bir şekilde kullandıklarını söyleyebiliriz. Sıcaklık teması altında incelenen bir diğer kategori olan “Çocuk bakımında ağırlıklı sorumlu olan ebeveyn” başlığı altında çalışma grubundaki annelerin çoğunluğunun görüşü alınmıştır çocuk bakımındaki birinci dereceden sorumlu kişinin anne olduğudur. Bu görüşün nedenlerini bir kısmı geleneksel ve kültürel kodlarla açıklamıştır; bir kısmı ise babaların çocuğa bakım verme konusunda yeterli donanım ve yeteneğe sahip olmamasına bağlamıştır. Bu bulguya göre ülkemizde var olan çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili kültürel ve geleneksel bazı görüşlerin günümüzde farklı bir kültürde bile devam ettiğini söyleyebiliriz. Bunlardan birisi olan çocuk bakımının annenin görevi olarak görülmesi, babanın ise evin ekonomik gereksinimlerini karşılayan kişi olması (Evans,1997) görüşü çalışma grubunu oluşturan annelerin görüşleri ile paralellik göstermektedir.

Saldırganlık teması başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarıyla yaşadığı problemlerde izlediği yol ve yöntemler ele alınmış ve annelerin çocuklarıyla çatışma yaşadıklarında yarısının verdiği ilk tepkinin bağırma ve kızma; ancak ardından pişman olma, özür dileme, sarılma ve konuşma gibi tepkiler oldukları öğrenilmiştir. Çocuklarıyla farklı bir ortamda sorun yaşadıklarında ise genelde çocuğu o ortamdan çekip konuşmayı ya da eve döndüklerinde bu konuyu birebir konuşmayı tercih ettikleri ve annelerin hemen hemen hepsinin problemleri eninde sonunda konuşarak çözüme ulaştırdığı görülmüştür. Kerr, Lopez, Olson ve Sameroff (2004) okul öncesi dönem çocuklarındaki davranış problemlerini değerlendirmek için yaptıkları araştırmada anne babanın disiplin yöntemleri ile ilişkilendirmişlerdir. Anne babanın çocuğa karşı sıcak ilgisinin ve fiziksel şiddetin çok az olduğu ailelerde daha az davranışsal problemlerin görüldüğünü bulmuşlardır (Akt: Dursun, 2010). Ödül ve ceza konusunda ise, annelerin özellikle ödülü etkili ve motive edici buldukları ancak dozunda ve uygun şekillerde; cezanın da yerine göre mola veya koşullu olarak bir şeyden mahrum bırakma şeklinde kullandıkları öğrenilmiştir. Ülkemizde anne babaların çocuklarına uygun şekilde belirlenmiş, tutarlı ödül ve ceza verme konusunda yeterince bilinçli olmadığı görülmektedir. Anne babaların ödülde ve cezada abartıya kaçmamalı, çocuğun yaptığı davranışla orantılı ödül ve cezaları tercih etmelidir (Tuzcuoğlu, 2007). Çalışma grubunu oluşturan annelerin bu bilgiye paralel bir tutum sergiledikleri görülmüştür.

İhmal teması başlığı altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarını günlük yaşam koşuşturmasında ihmal edip etmediklerine dair görüş ve düşünceleri ele alınmış ve bunun sonucunda annelerin büyük bir kısmı çocuklarına yeterli ve/veya kaliteli zaman ayıramadıkları ortaya çıkmıştır. Annelerin ifadelerine göre bunun sebeplerinin başında ev işleri, misafir ağırlama, çocuğu tek ebeveynli büyütme gibi durumlar gelmektedir. Çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimini destekleyen anne babalar çocuklarıyla nitelikli ve yeterli zaman geçiren, sosyal yaşantıları paylaşan, onları ilgiyle dinleyen, sorularına karşılık veren, çocuklarının gelişimleri için gerekli olan uyarıcıları sağlayan, demokratik bir tutum içinde sorunlara çocuklarla birlikte çözüm arayan, güven verici ve hoşgörülü bir tutum içinde gerektiğinde sınırlamalar getiren anne babalardır (Kandır ve Alpan, 2008). Çalışma grubundaki annelerin çoğu çocuk için zaman ayırmanın farkında olup çocuklarına ayırdıkları vaktin daha fazla ve nitelikli olması gerektiğini vurgulamaları bu görüşlerle paralellik göstermektedir.

Ayrışmamış ret teması altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarını diğer çocuklarla kıyaslayıp kıyaslamadığı ve çocuklarının genel özelliklerinden memnun olup olmadıklarına dair görüş ve düşünceleri ele alınmış ve annelerin yarısının çocuklarını başka çocuklarla karşılaştırıp kıyaslamayı uygun bulmadığını belirttiği annelerin kalan yarısının ise çocuklarını diğer çocuklarla ara ara gelişimsel özellikler açısından kıyasladıklarını kabul edip bunun daha çok yaşitlarının gelişimsel durumlarıyla ilgili bilgi almak amaçlı olduğunu ve çocuklarına hissettirmeden yaptıklarını veya çocuğun yaşının gerektirdiği ve yapabileceği bir beceri konusunda cesaretlendirmek için yaptıkları ortaya çıkmıştır. ancak birkaç

özelliklerini değiştirmek isteselerdi bunların başında inatçılık, kaygılı olma, mızımlık, alınganlık ve duygusallık geldiği ortaya çıkmıştır. Bu demokratik anne baba tutumuna dair görüşleri destekler niteliktedir. Günalp'in 2007'de yaptığı bir çalışmaya göre demokratik ana baba tutumunun, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine anlamlı ve pozitif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Özyurek ve Şahin (2005) 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarını inceledikleri çalışmalarında annelerin bilinç ve eğitim düzeylerinin yükseldikçe çocuklarına karşı demokratik tutumlarının arttığı görülmüştür.

Çalışma grubundaki annelerin çocuklarıyla ilgili özelliklerden genel olarak memnun olmaları ve her çocuğun kendine özel ve öz kapasitesi içinde değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüşleri bu çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Kontrol teması altında, çalışma grubundaki annelerin çocuklarını kontrol etme biçimleri, zaman sınırlamaları, arkadaşları ve çevresi hakkında bilgi sahibi olma, kural koyma ve ikna yöntemleri ile ilgili görüş ve düşünceleri ele alınmıştır. Disiplin, kendini fiilen denetleme yeteneği anlamında çocuğun vicdan gelişimi ve olgun kişiliğin oluşumu sürecinde büyük bir öneme sahiptir (Söylemez, 2003). Disiplin ve kontrol dozunda olması gereken kavramlardır. Türk aile yapısında sıklıkla görülebilen otoriter ve baskıcı tutumda çocukların anne babanın koyduğu ve hiçbir esnekliği olmayan kurallara itaat etmeleri beklenir. Bu tutum çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkilemektedir (akt: Dursun 2010; Yavuzer, 2006). Çalışma grubunu oluşturan annelerin büyük bir kısmının genel olarak çocuk yetiştirirken dozajında bir disiplin olması gerektiğini çünkü çocuğun birtakım şeyleri kendi kendine düşünemeyeceğini ve yönlendirilmeye ihtiyacı olduğunu, zamanla kontrolün esneyebileceğini savunduklarını belirterek bu konuda da demokratik bir yaklaşım sergilediklerini göstermişlerdir. Çalışma grubunu oluşturan annelerin çocuklarına dışarı çıktıklarında zaman sınırlaması koyduklarını ancak bunu çoğunlukla karşılıklı anlaşarak ve güven oluşturarak belirlediklerini; akşam eve geç gelme konusunda ise yine ortak bir saat belirlenmesi gerektiğini ve nerede hangi arkadaşları ile olduğu konusunda bilgilendirilmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu görüş de ailelerin kontrolden çok bilgilendirilmeyi önemstediklerini göstermektedir. Ayrıca annelerin çoğunluğunun çocuklarını istemedikleri bir şeye zorlamamaları da çocuklarının fikirlerine saygı gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak, ebeveyn tutumlarına yönelik olarak Almanya'da yaşayan Türk kökenli 12 anne ile yapılmış olan sıcaklık, "saldırganlık", "ihmal", "ayrışmamış ret" ve "kontrol" temaları üzerinden yapılmış nitel görüşmeler sonucu baskın tutumun "demokratik-hoşgörülü tutum" olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan annelerin tutumlarının içinde yaşadıkları kültürden oldukça etkilendiği saptanmıştır. Çalışma grubundaki annelerin görüşmeler sırasında Almanya'daki ebeveyn tutumlarının ve eğitim sisteminin çocukların her birinin biricik olduğunu kabul edip farklılıklara saygılı ve özgüvenli bireyler yetiştirmeye dayalı olduğunu vurgulaması onların içinde yaşadıkları ortamdan etkilendiklerini gösterir niteliktedir. Kültürel farklılıklar ilk bakışta doğuştan gibi düşünülse de aslında bütünüyle öğrenilmiş niteliklerdir (Bozkurt, 2006). Çalışma grubundaki annelerin çoğunluğunun orada doğmuş ve büyümüş bireyler olmasından dolayı bu kültürel temasa dayalı etkilenmenin olağan olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Pınar (2016). *Aile İçi İlişkiler ve İletişim. Aile Yaşam Dinamiği* (Ed.Gülen Baran), Ankara: Pelikan Yayınları
- BAKER, Linda, SONNENSCHNEIN, Susan, SERPELL, Robert, SCHER, Deborah ve diğerleri (1996). *Early literacy at home: Children's experiences and parents' perspectives. The Reading Teacher*, 50(1), 70.
- BOZKURT, Veysel (2006). *Değişen Dünyada sosyoloji: temeller-kavramlar-kurumlar*, Ekin Kitabevi.
- DURŞUN, Aylın (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- EVANS, Cressida.(1997).*Turkish Fathers' Attitudes to and Involvement in Their Fathering Role: A Low Socio-economic Sample*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GÜNALP, Ayşe (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)*, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KANDIR, Adalet, ve ALPAN, U. Yasemin (2008). *Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14).
- KERR, David C., LOPEZ, Nestor L., OLSON, Sherly L., ve SAMEROFF, Arnold J. (2004). *Parental discipline and externalizing behavior problems in early childhood: The roles of moral regulation and child gender. Journal of abnormal child psychology*, 32(4), 369-383.
- NAZLI, Serap (2009). *Aile danışmanlığı*, Anı Yayıncılık.
- OZYUREK, Arzu ve TEZEL SAHİN, F. (2005). *5-6 yaş grubunda cocugu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi [Examining the attitudes of parents who have children at the age of 5-6]. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- ÖNDER, Alev (2007). *Ailede iletişim: konuşarak ve dinleyerek anlaşalım*, Morpa Kültür Yayınları.
- ÖZYÜREK, Arzu, ÇETİN, Asya, YILDIRIM, Rukiye, EVİRGEN, Neslihan ve ERGÜN, Şeyda (2016). *Farklı Kültürlerde Aile Çocuk Etkileşimlerinin Öğretmen Bakış Açısına Göre İncelenmesi Analysis Of The Child-Parent Interaction In Different Cultures According To Teachers Viewpoint. Journal of International Social Research*, 9(43).
- SÖYLEMEZ, Sebahat (2003). *Çocuk ve disiplin, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, Morpa Kültür Yayınları.

- ŞANLI, Deniz ve ÖZTÜRK, Candan (2015). Anne babaların ocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemřirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 8(4).
- ŞİMŞEK, Hasan ve YILDIRIM, Ali (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TUZCUOĞLU, Neĵla. (2007). Bir aile olmak:" anne baba olmanın altın kuralları", Morpa Kültür Yayınları.
- YAĞMURLU, Bilge, ÇITLAK, Banu, DOST, Ayfer ve LEYENDECKER, Birgit (2009). Child socialization goals of Turkish mothers: An investigation of education related within-culture variation. Turkish Journal of Psychology, 24(63), 16-19.
- YAVUZER, Haluk (2006). ocuk EĞitimi El Kitabı, Remzi Kitabevi.